

III. Mapa Soziolinguistikoa

Uda aurretik aukera izan genuen III. Mapa Soziolinguistikoa lanaren emaitzak eta azalpenak ezagutzeko. Bost urtez behingo Inkesta Soziolinguistikoa Euskal Herri osorako egiten bada ere, Mapa Soziolinguistikoa EAerako egiten da soilik, Jaurlaritzako Kultura Sailak Eustat-ekin elkarlanean argitaratzen baitu lan hau. Horrek, noski, datuen interesa eta bilakaera soziolinguistikoari buruz ematen digun ikuspegia nabarmen mugatzen ditu, baina hala ere bada tartean hainbat datu interesgarri.

Irakas ereduen egungo egoerari eta bilakaerari buruzko grafiko eta datu ugari ditugu bertan, EAE osorako eta lurraldeka. 20 urtetan ereduen euskalduntze nabarmen bat eman da EAEn, batez ere 16 urtera bitarteko irakas-kuntzan. Bi datu ematearren, Lehen Hezkuntzan, 83-84 ika sturtean EAeko ikasleen % 80 inguruk A ereduan ikasten zuen, eta 20 urte beranduago % 20 baino gutxiago dira. Lehen Hezkuntza D ereduan ikasten dutenak, berriz, 83-84an % 15-20 izatetik 02-03an % 50 pasatxo izatera pasatu dira (B ereduan ikasten dutenak % 25 inguru dira azken 10 urteetan).

Lehen Hezkuntzari dagokionez, beraz, D ereduaren aldeko bilakaera nabarmen bat eman da EAEn. Kontuan hartzekoa da, askotan horrelako bilakaera bat aztertzean zenbakien hoztasunetik egiten badugu ere, kopuruetan bilakaera hau eman ahal izateko, gurasoen erabakiez gain, beharrezkoa izan dela hezkuntza komunitate osoaren ahalegin eta eraldatze prozesu garrantzitsu bat, eta izen-abizen konkretu askoren eta askoren ahaleginari esker eman ahal izan dela bilakaera hau. Legearen babesa eta hainbat baliabide ere izan dira tartean bilakaera hau

► **Pablo Suberbiola** Soziolinguistika Klusterreko teknikaria da.

eman ahal izateko, baina bere balioa eman behar zaio praktikan jada lortu denari, guztiok baitakigu planak egi-tearekin edo legeak onartzearekin ez dela beti nahikoa izaten prozesu konplexuak aurrera ateratzeko (adibiderik ez da falta).

Bilakaera honi garrantzia ematearekin batera, ordea, ezin dugu ahaztu bilakaera hau Haur eta Lehen Hezkuntzan eman dela batik bat orain arte. DBHn, Batxilergoan eta batez ere Lanbide Heziketan bilakaera eta egoera oso bestelakoak dira.

DBHren kasuan (12 eta 16 urte bitartean), 02-03 ikasturtean % 30 pasatxo A ereduan aritu dira ikasten EAEn, eta Batxilergokoen artean, berriz, ikasleen erdia baino gehiago (% 55 pasatxo). Eta Lanbide Heziketaren kasuan gaztelaniazko irakaskuntza erabat nagusi da: 02-03 ikasturtean EAeko ikasleen % 83 A ereduan aritu zen. Alde horretatik, Euskal Herriak Bere Eskola ekimenak eta beste hainbat eragilek azken urteotan adierazi duten bezala, EAeko irakaskuntza mailan urrun gaude oraindik legeak ezartzen duen helburutik, hau da, oinarrizko hezkuntzaren amaieran EAeko haur guztiek bi hizkuntzetan gaitasun nahikoa izatetik.

Hizkuntza Gaitasunari dagokionean ere, azken 20 urteotako bilakaeraren berri ematen dute datuek, Zentsuko datuetatik abiatuta. Adin-taldekako grafikoetan (25. irudia, *III. Mapa Soziolinguistikoa* argitalpenean) argi ikus daiteke EAeko biztanlegoan zenbat eta belaunaldi gazteagoak izan, euskararen ezagutza altuagoa dela: adibidez, 2001ean 40-44 urte bitarteko EAeko biztanleen artean % 60 inguru erdaldun elebakarra zen, 15-19koen artean, aldiz, % 20 baino gutxiago dira erdaldunak. Baina noski, «zenbat» euskaldun garen aztertzeaz gain, «nolakoak» diren ere aztertu behar da, euskalduntze prozesu honetan euskaldun kopurua ezagutzea bezain garrantzitsua edo gehiago izango baita datozen urteetan euskaldun horiek nolako erraztasun erlatiboa edota nolako erabilera aukerak eta ohiturak dituzten jakitea.

Zentzu horretan, interesgarria da argitalpen honetan «BILA» eta «ERABIL» indizeek eskaintzen diguten infor-

mazioa. Lehenaren kasuan, hiztunek aitortutako lehen hizkuntza gurutzatu da bere egungo gaitasunarekin eta horrela euskaldun tipologia bakoitzaren ehunekoak eskaintzen dira: «euskaldun zaharrak», «jatorrizko elebidunak», «euskaldun berriak»...

Argitalpeneko 50. irudiak, hain zuzen ere, 2001. urteko BILA indizearen EAEko datuak eskaintzen dizkigu, adin-taldeka bereiztuta. Datu horiek oso adierazgarriak dira. «Euskaldun zaharrak» eta «jatorrizko elebidunak» haziz joan dira gazteenen artean, neurri txikian; askoz neurri handiagoan hazi dira «euskaldun berriak» (euskara etxean jaso ez duten euskaldunak). Horrela, «nolako» euskaldunak diren aztertzen hasita, ikusten dugu 24 urte-tik beherako euskaldunen artean, adin-talde guztietan «euskaldun berriak» tipologiako euskaldunak «euskaldun zaharrak» eta «jatorrizko elebidunak» batuta adina edo gehiago direla. Datozen urteetan EAEn euskararen erabilerak ezagutuko duen bilakaera ulertzeko oinarritzko datuak dira. Izan ere, Pello Jauregi ikerlariak 2001ean gazteen artean eginiko ikerketa baten ondorioetan adierazten digunez:

Gure irudikoz, euskarazko erabilerak ez du aurrerapen nabarmenik ezagutuko, baldin eta gizarte multzo handiek, eskolaz gain, ez badute euskarazko esperientzia luze eta sakonik talde informalean batean, dela talde hori familia den, dela sare horizontaleko talderen bat den. Berezko talde informal horietan garatzen baitira benetan hizkuntzazko erraztasuna, atxikimendua eta ohitura. (Pello Jauregi, 2003, *Gazteak eta euskara Lasarte-Oriain (II)*, Lasarte-Oriako Udala)

Zentzu honetan, Mapa Soziolinguistikoan ERABIL indizeak ere oso informazio adierazgarria eskaintzen digu. Kasu honetan, BILA indizean sorturiko euskaldun tipologiak gurutzatzen dira hiztunek zentsuan aitortutako erabilera ohiturekin, eta, horrela, tipologia bakoitzeko euskaldunak hirutan banatzen dira: «euskaraz aktiboak» direnak, «euskaraz eta gaztelaniaz aktiboak» direnak eta «euskaraz pasiboak» direnak. Argitalpeneko 63. irudiko datuak azpiko taula honetara ekarri dizkizuegu:

<i>Hiztun mota</i>	EAEko biztazleen %	Euskaraz aktiboak	Bietan aktiboak	Euskaraz pasiboak
Euskaldun zaharrak	% 18,5	% 12,9	% 3,8	% 1,8
Jatorrizko elebidunak	% 2,9	% 0,2	% 1,8	% 0,9
Euskaldun berriak	% 10,8	% 0,4	% 1,3	% 9,1
Partzialki euskaldun berriak	% 16,6	-	% 0,8	% 15,8
Partzialki euskaldunduak	% 1,6	-	% 0,6	% 1
Gutziz erdaldunduak eta erdaldun zaharrak	% 49,6	-	-	-

Nolabait laburtzearen, datuon arabera esango genuke euskara etxean (ere) jaso duten euskaldun gehien-gehienak gerora hiztun aktiboak direla euskaraz (edo bietan). Aldiz, euskara eskola (edo euskaltegi) bidez soilik jaso duten euskaldunetatik 10etik 8-9 euskaraz hiztun pasiboak dira gaur egun (2001).

Azken hogeitaz urteotako bilakaera ikusirik, beraz, EAEko biztanlegoaren euskalduntzean aurrerapauso garrantzitsuak eman dira, baina belaunaldi gazteetan euskaldun direnetako asko «hiztun pasiboak» dira euskaraz, eta ondorengo urteetan erabilera-aukera ugari eta desberdinak beharko dituzte euskaraz «aktibo» bihurtu ahal izateko. Horretarako hainbat elementu berri beharko dira, esaterako, aisialdirako eta kultur kontsumoan euskarazko eskaintza erakargarriak (gutxienez gaztelaniazkoak bezain erakargarriak), lanean euskara erabiltzeko aukera berriak, etab.

Eta, aldagai horiekin eta beste batzuekin batera, «euskaldun zaharren» edo euskaraz aktibo diren euskaldunen hizkuntza jokaerak ere eragin handia izango du erabilera-aren bilakaeran. Horretarako aukerak ematen diren egoera, harreman-sare eta testuingurutan, euskaldun «aktibo» eta «pasiboen» arteko dinamika berriak sortzeak aukera berriak zabalduko lituzke norabide horretan. Datuek adierazten dutenez, belaunaldi berrietan «euskaldun zaharrek» gero eta gehiago izango dituzte inguruan oinarritzko gaitasun bat baduten «euskaldun berriak», baina nagusiki pasiboak direnak. Talde batetik besterako «elikatzea» eman ahal izateko sozialki bi taldeen hizkuntz jokaerak eta ohiturak aldatuz joan beharko dute, edo hori erraztuko duten

egoerak sortu beharko dira. Gainerakoan, Jauregik dioen bezala, estatistiketan euskaldun kopuruak gora egin arren, «erabileran ez da aurrerapen nabarmenik emango».

Jokaerak aldatzeari begira, eta bukatzeko, lanerako proposamen interesgarri bat izan daiteke Valentziako Unibertsitateko psikologo talde bat lantzen hasi dena, eta SL Klusterrean orain hilabete batzuk ezagutu genuena. *El despertar dela Països Catalans* (2004, Bartzelona, La Busca) liburuan jaso dator eta Ferran Suay eta Gemma Sanginés irakasleek garatu dute (internetez ere baduzue gaiari buruzko egileen artikulua bat, www.telp.lateneu.org/helbi-dean). Norberak bere eguneroko harremanetan katalana (edo gure kasuan, euskara) gehiago erabiltzen lagunduko dioten psikologiako oinarri eta teknika batzuk azaltzen dituzte, gero norberak, noski, bere eguneroko egoera eta aukeretara moldatu beharrekoak. ¶